

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds
– och växtproduktionsvetenskap

*Att hävda Revingeheds värden
– Att bevara natur i ett föränderligt landskap*

Johanna Espegren Lindeberg

Självständigt arbete • 15 hp

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2019

Att hävda Revingeheds värden – Att bevara natur i ett föränderligt sällskap

To contend Revingeheds' values – To conserve nature in a changeable landscape

Johanna Espegren Lindeberg

Handledare: Anna Jakobsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Lisa Norfall, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Bevarande, föränderlighet, markanvändning, militär, natur, värden

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Tack mamma för alla de historier du inlett med ”När jag jobbade på regementet...”. Baserat på högst subjektiva och ytterst ovetenskapliga spekulationer är jag övertygad om att dina berättelser förde mig till platsen för denna uppsats, Revingehed.

Då mina tankar och idéer befinner sig oftast någonstans i stratosfären och tenderar att sväva upp mot mesosfären, vill jag tacka min handledare Anna som fångar upp dem och tar ner dem till Jorden, där de får möjlighet att tillämpas i en uppsats.

Johanna Espegren Lindeberg

Malmö 2019-08-15

Abstract/Sammandrag

This paper examines and discusses the conservation of the military training area Revingehed's nature and what it means when values are conserved through changes. Observations of the landscape have been documented and presented with photographs, as well as studies of the landscape values are defined and managed according to documents such as conservation and management programs. The gathering information is then analyzed based on cultural geographical texts about landscape and conservation, which has resulted further questions, but has also contributed to the discussion of how conservation of nature does not need to be stuck in a stagnated idea-historical preservation ideology.

I denna uppsats undersöks och diskuteras bevarandet av det militära övningsområdet Revingeheds natur och vad det innebär när värden bevaras genom förändringar. Observationer av landskapet har dokumenterats och presenteras med fotografier, samt studier av hur värden definieras och hanteras enligt dokument som bevarande- och skötselprogram. Den insamlade informationen analyseras sedan baserat på kulturgeografiska texter om landskap och bevarande, vilket öppnat upp för fler frågor men också bidragit till diskussionen om hur bevarande av natur inte behöver fastna i en stagnerad idéhistorisk bevarandeideologi.

Innehållsförteckning

Inledning	7
Bakgrund och frågeställningar	7
Mål och syften	8
Material och Metod.....	9
Del 1: Revingeheds landskapsprocesser	10
Naturlandskapet	10
Geomorfologisk historia.....	11
Flora och fauna: Natura2000	12
Sand Life	13
Befintliga naturtyper i Revingehed	14
Kulturlandskapet	20
Bonden, odlingen och betet	20
Soldaten, heden och pansarvagnen.....	21
Del 2: Bevarandet av Revingeheds natur	23
Traditioner och föränderlighet.....	23
Dikotomi och motsägelser	25
Förstöra för att bevara.....	26
Ursprung och tillståndens förgänglighet.....	28
Avslutande reflektioner och slutsatser	29
Referenser	32

Inledning

Bakgrund och frågeställningar

Genom historien har människans sätt att bruka, betrakta och beskydda landskapet och dess värden skiftat, och kombination med naturliga processer har dessa aktiviteter givit upphov till förändringar i landskapet. Idag påverkar hävd och markanvändning den biologiska mångfalden mer än utsläppen av luftföroreningar (Tyler et al. 2017, s. 2614). Innebär det att hävden och markanvändningen är enbart av negativ karaktär? Marc Antrop, professor i geografi vid universitet i Ghent, menar att när det sker snabba förändringar i landskapet betraktas de i allmänhet ofta som negativa, eftersom de ofta karaktäriserats av förlorad biologisk mångfald, identitet och samhörighet (2005, s.22). I de landskap där en viss användning och/eller förändring av har bidragit till något positivt, som biologisk mångfald, borde förändringen upplevas mer positiv, men så är det inte alltid. Hur kan ett landskaps olika värden förstärkas och höjas utan att det skapar en känsla av förlust av andra värden?

Landskap värderas ofta utifrån rådande kulturideal snarare än sina egna processer, enligt kulturgeografen Tomas Germundsson (2005, s. 22). Om landskapet hade värderats utifrån sina egna processer än enbart estetiska ideal, hade kanske diskussionen kring ett militärt landskap varit annorlunda. Då skulle möjligen en störning, som till exempel upprivning av mark med tunga maskiner anses som ett värdebevarande hävd. Något som kan beskrivas som en förstörande exploatering skulle kunna uppfattas som höjande av landskapets naturvärden.

I Vombsjösänkan, som sträcker sig en bit utanför Lund, ligger Revingehed som är ett sandigt jordbrukspräglat landskap som idag bland annat hävdas som betesmark. Å ena sidan är Revingehed ett populärt strövområde för rekreation. Å andra sidan är Revingehed också ett militärt övningsområde, där Södra Skånska Regementet P7 utbildar soldater i markstrid. Det innebär att tunga pansarfordon sliter upp marken och orsakar sandblottor som bidrar till att området idag hyser en stor biologisk mångfald med flera rödlistade djur- och växtarter (Fortifikationsverket, 2018; Sand Life, u.å.). Enligt den brittiske geografiprofessor Rachel Woodward som skrivit flertalet vetenskapliga artiklar och böcker om just militära landskap, tycks dessa övningar generellt uppfattas som destruktiva för landskapets miljö, då landskapsbilden ändras på grund av geomorfologiska förändringar samt föroreningar (2014, s.143).

Woodward tar också upp att förmimmelsen av dessa platser som hyser militära aktiviteter, kan uppfattas paradoxalt och väcka motsägelsefulla känslor som stress och trygghet, stimulans och leda samt status och stigma (2014, s.144). Utifrån dessa aspekter finns det värden på Revingehed som orsakar ett komplext landskap där militärens närvaro och ingrepp i en visuellt vacker miljö orsakar motstridiga känslor. Att ett upprätthållande och ett bevarande av Revingeheds natur delvis sker genom pansarfordonens slitage överensstämmer inte med den traditionella bilden av att bevara ett landskaps biologiska mångfald. Revingehed är ett exempel på att förändring och användning av omtvistad karaktär trots allt kan skapa nya höga naturvärden, vilket belyser den gängse uppfattningen om bevarande av landskap på ett nytt sätt.

Denna uppsats presenterar några av Revingeheds värden som ett resultat av markanvändningen, hur de uppfattas kulturellt och bevaras därefter. Utifrån landskapsarkitektens förmåga att studera landskap utifrån skala, tidsrum och levande material, kan denne bidra med kunskap kring hur landskapets värden som är beroende av förändringar kan bevaras – åtminstone bidra till en diskussion om bevarande av natur genom frågeställningarna:

Vilka värden finns i Revingeheds landskap och hur förhåller sig dessa till varandra?

Vilken markanvändning i landskapet har givit upphov till Revingeheds värden och hur hanteras de?

Hur kan landskapsarkitekten bidra med kunskap om de processer som givit upphov till Revingeheds värden och på så vis bidra med förståelse till bevarandet av ett landskap som Revingehed? För att besvara detta tillkommer frågorna:

Vilka nutida hanteringar av värdena kan beskrivas som bevarande?

Vad innebär bevarande av Revingeheds värden idag?

Mål och Syften

Målet med uppsatsen att undersöka hur Revingeheds värden förhåller sig till varandra och hur de bevaras, samt att diskutera hur människans användning och bruk av landskapet kan resultera i ett landskap med höga naturvärden. Målet är också att bidra till diskussion om valet mellan bevarande åtgärder i form av konserverande skötsel (att göra så lite som möjligt), respektive bevarande i form av störningar och/eller stora förändringar i landskapet, samt hur förändringar kan tillföra nya värden utan att det sker på bekostnad av befintliga. Syftet är att dels att visa på hur människans involvering i landskapet kan upplevas som förstörande eller bevarande, beroende på vems synsätt som har företräde, dels att diskutera landskapsarkitektens roll när det gäller att tillföra kunskap om fördelar och nackdelar med olika skötselåtgärder. Slutligen är syftet att tillföra kunskap om förändringsprocesser, inte minst i ett landskap som påverkas av stora och snabba förändringar.

Material och Metod

Uppsatsen är uppdelad i två huvuddelar. Den första delen beskriver Revingeheds processer och värden samt hanteringen av dem. Den andra delen analyserar och diskuterar värdena samt innebörden av att bevara natur i ett föränderligt landskap. Vidare förs en reflektion av de två delarna en avslutande del.

Del 1 baseras på information ifrån insamlingsmetoder i form av litteratur bestående av skötsel-och bevarandeplaner framtagna i av Länsstyrelsen Skåne, Försvarmakten, Fortifikationsverket och Lunds kommun. Insamlingen beskriva Revingehed som landskap, dess historia, markanvändning, karaktär och värden. En observation av Revingeheds värden har genomförts för att påvisa hur landskapets värden förhåller sig till varandra samt upplevelsen av dem, dels kulturlandskapets spår, militärlandskapets spår samt sandlandskapet och naturtyper enligt Natura2000-kategoriseringar. Att studera Revingeheds värden från dokument och observation i del 1 bidrar med underlag för diskussion i del 2.

De utvalda områdena för observationen ligger söder om Harlösa. Marken är ägd av Fortifikationsverket och somliga delar omfattas av militära övningar. Revingehed är ett varierande landskap men de miljöer som behandlas i uppsatsen är de som kategoriseras som naturtyperna 2330, 4330 och 6270 enligt Natura2000.

Del 2 innehåller begreppsförklaringar samt en analys i form av en litteraturstudie av vetenskapliga teoretiska texter som behandlar bevarande av landskap i förändringar. Parallellt omsätts teorin, tillsammans med resultaten från del 1, till en diskussion om vad bevarande innebär samt diskuterar vilka hanteringar av Revingeheds värden som är bevarande. Litteraturstudien utgår främst från kulturgeografisk teori om landskap och bevarande, en av de discipliner som hanterar landskapet tvärvetenskapligt. Några av författarna är kulturgeograferna Marc Antrop, Tomas Germundsson, Kenneth Olwig, Yi-Fu Tuan och Rachel Woodward. Även miljöhistorikerna Carolyn Merchant och William Cronons artiklar har bidragit till diskussionen om synen på bevarande landskapet och dess natur.

Del 1. Revingeheds landskapsprocesser

Naturlandskapet

Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Geomorfologisk historia: Vombsjösänkan

Revingehed sträcker sig ca 7.5 km i båda riktningarna från nord till syd och öst till väst, ett område på ca 4500 hektar mark. Fältet sträcker sig från Veberöd i väster, Torna Hällestad i söder, Vombs ängar i öster, till Revingeby och Harlösa i norr. Större delen av marken har bedrivits som jordbruksmark, och görs det fortfarande till viss del i några delar sydväst, och då främst för foderproduktion till de djur som betar inom området. De skogar som finns inom området används också för militära övningar, och skiftar i karaktär från ren produktionsskog till friväxande sumpskog (Försvarsmakten/Fortifikationsverket 2010, s.8).

Nordost om Romeleåsen möter landskapet en mjuk men även kontrasterande övergång från åsens höjder till det flacka låglandskapet Vombsjösänkan. Områdets geomorfologiska historia har resulterat i landskapets kuperade delar som består av isälvsediment, samt de flacka delarna som består av sjösediment från den forna Vombissjöns sand- och grusbotten. Berggrunden består av lerig kalksten och kalkhaltig sandsten som utgör de kritavlagringar som bildades under senonperioden för 80-100 miljoner år sedan. (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.53). Vombsjösänkans sandiga jord med dess innehåll och struktur har in i modern tid påverkat den hävd och markanvändning som sker på Revingehed.

Sanden har stor betydelse för hävden av Revingehed. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Flora och fauna: Natura2000

Revingehed är ett av de områden som tillsammans med Krankesjön, Kävlingeån, Vombs fure och Vombs ängar utmärker Vombsjösänkans ansett höga naturvärden. Variationen av tallskog, grässandhedar, sjöar och vattendrag bidrar till att främja olika habitat och dess ekosystem. Sällsynta arter av fåglar, insekter och växter återfinns i sänkan (Det skånska landsbygdsprogrammet 2007, s.91). Revingeheds landskap benämns som ett unikt för Sverige då det befinner sig inom en kontinental zon. Läget gynnar uppvärmningen av de torra gräsmarkernas sandblottor, och lockar till sig arter som ej återfinns i andra delar av landet (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.53).

Biologisk mångfald finns såväl i trädgården som ute på åkermarkerna. I Sverige har Naturvårdsverket hand om den vilda mångfalden, medan Jordbruksverket ansvarar för den odlade mångfalden. Konventionen om Biologisk mångfald som UNESCO upprättade 1992 bidrog till denna systematiska kategorisering av skydd och bevarande. Utöver skydd av arter omfattat Konventionen det immateriella kulturarvet, som belyser innebörden av lokal kunskap som bidrar till användningen av platsen och därmed dess biologiska mångfald (Flinck 2013, ss.51-52).

Nätverket för utvalda skyddade områden, Natura2000, stiftades av EU för att bevara och förbättra Europas biologiska mångfald. I samråd med markägare och myndigheter motiverar Länsstyrelsen de områden som de anser vara kompatibla med de art-och habitatdirektiv som upprättats av EU. Därefter granskas områdena av Naturvårdsverket, därefter utav regeringen för att slutligen granskas av EU-kommissionen (Naturvårdsverket, 2018). Områden ska ha gynnsam bevarandestatus, alltså att det finns en rimlig förväntan av att de arter och naturtyper som klassificeras som Natura2000-område att naturtyp och arter kan bevaras under en längre framtid, vilket innebär även de strukturer och funktioner som upprätthåller mångfalden (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.3).

Bevarandeplan

Bevarandeplanen för Natura2000-området Revingehed är framtagen av Länsstyrelsen i Skåne. För varje Natura2000-område krävs en bevarandeplan med skötselåtgärder för att bevara Natura2000-arternas habitat och livsmiljöer. De redovisar de olika naturtyper som finns inom området, deras status, geografiska begränsningar och artförekomster. En del av bevarandet är att tillåta arealen av en viss naturtyp utökas på bekostnad av en annan, bl.a. att naturtyp 2330 (gräsmarkssandyner) som ska vara minst 224 hektar får utökas på bekostnad av naturtyp 6270 (artrika silikatgräsmarker) (Länsstyrelsen i Skåne 2018, ss.10-11).

Exempel på vidtagna bevarande skötselåtgärder av Revingeheds marker är att ingen antropogen näring får tillföras sånär som under vintertid och då på delar som ej anses omfatta naturvärden. Betesdjuren får inte ges parasitdödande medel, då dess verkande substans kan finnas kvar i spillning och därmed påverka dynglevande organismer. Invasiva arter som vresros *Rosa rugosa* och parkslide *Fallopia japonica* får inte förekomma inom Natura2000-området då de hotar att konkurrera ut några av de rödlistade arterna som är beroende av hävd (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.12).

Sand Life

Under sex år pågick EU-projektet Sand Life i Skåne, Halland och på Öland för att restaurera igenvuxna sandmarker i Natura2000-områden. Projektet blev ett omfattande samarbete mellan Länsstyrelserna i Skåne, Halland och Kalmar, samt Lunds Universitet och Kristianstad vattenrike och avslutades under år 2018. Syftet med projektet var att återskapa och bevara de sydsvenska sandmarkerna som räknas till några av Europas artrikaste biotoper. Kvävenedfall och förändrad användning av mark har resulterat i minskad areal av sandmarker, och de arter som vanligtvis trivs i dessa områden behövde trängas på mindre ytor. Genom åtgärder av röjning, naturvårdsbränning och grävning skulle sandmarkerna åter exponeras, och tillgängliggöra miljöerna för sanddyrkande arter men också för att nå ut till allmänheten via utemuseum (Rosquist 2018, ss.4-5).

Revingehed var ett av de områden som omfattades av projektet Sandlife och i omgångar under åren 2014/2015 samt 2015/2016 genomfördes restaureringarna. När projektet avslutades genomfördes konstverket 'Broken Kilometer' år 2017-2018 på initiativ av konstnärsföreningen ARNA i samarbete med Fortifikationsverket som äger Revingeheds marker och projektgenomföraren Länsstyrelsen Skåne. Den amerikanske landskapsarkitekten Kevin Benham bjöds in för att skapa ett verk som skulle symbolisera den biologiska mångfalden men också den markanvändning som givit upphov till den. Inom ett avstånd på en kilometer lät han fem linjer skära igenom marken, lika breda som en pansarvagns avtryck (Fortifikationsverket u.å.; ARNA u.å.).

'Broken kilometer'. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Befintliga naturtyper i Revingehed

Grässandhed: 2330

Signifikant för denna naturtyp är de fridlysta frölöparna gul frölöpare *Harpalus flavescens* och platt frölöpare *Harpalus hirtipes* som livnär sig på oljerika frön. Dynglevande skalbaggar frodas där hävd genom bete sker. Bevarandeplanen bedömer båda naturtypers status som icke fullgod år 2018, vilket beror på att vissa delar saknar hävd och att den sköra jorden inte störs tillräckligt för att sanden ska exponeras. Detta gör bland annat att bergven *Agrostis vinealis* konkurrerar ut borsttåtel *Corynephorus canescens* vilket missgynnar naturtypen 2330. En förväntan av projektet Sand Life var att uppnå högre bevarandestatus för naturtyperna och de arter som utgör dem (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.14).

Flertalet förekommande arter är hävdberoende, vilket innebär att störningar måste ske för att flora och fauna enligt 2330 ska bevaras. De insekter som förekommer i dessa marker är nämligen sandberoende och gräver sina livsmiljöer i den uppvärmda blottade sanden (Länsstyrelsen i Skåne, s.14). Skulle ingen hävd ske av det översta jordlagret, skulle näring reduceras vilket ändrar förutsättningar för arter som idag förekommer kommer på Revingehed, såsom borsttåtel *Corynephorus canescens*. När näringen minskar tar istället olika sorter av ljung och mossor vid (Emanuelsson, Nordell & Elfman 2002, s.274).

Borsttåtel *Corynephorus canescens* är karaktäriserande för 2330, men även annueller såsom skatnäva *Erodium cicutarium*, styvmorsviol *Viola tricolor* och nagelört *Erophila verna* återfinns i dessa marker. Annuellerna behöver bar sand för att etablera sig men står sig även när vegetationen slutit sig något i senare successionsstadier, bland dessa är gul fetknopp *Sedum acrum*, hedblomster *Helichrysum arenarium*, backtimjan *Thymus serpyllum*, fältmalört *Artemisia campestris* och monke *Jasione montana*. Vid stor förekomst av backtimjan *Thymus serpyllum* attraheras den rödlistade svartfläckiga blåvingen *Maculinea arion* som har den som sin värdväxt. Rödtoppebin *Melitta tricincta* och stäppsandbi *Andrena chrysopyga* finns i de södra markerna som är klassificerade som 2330. Det är också denna naturtyp som eftersträvas inom restaureringen av sandmarker inom projektet Sandlife (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.14; Sandlife u.å.).

Avspärrat miljöområde i den nordöstra delen av Revingehed. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

En livsmiljö för insekter som dyrkar sol och värme. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Trots pågående succession är sanden exponerad. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Även fetknoppsväxter trivs här, tidigt i successionen är den ännu inte utkonkurrerad. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Hedblomster *Helichrysum arenarium*, är rödlistad sedan 2015 (Naturvårdsverket, 2018). Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

En vanlig vy på en grässandhed naturtyp 2330. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Torra hedar: 4030

Typiska arter för torra hedar är knippfryle *Luzula campestris*, kruståtel *Deschampsia flexuosa*, olika sorters ljung *Caluna vulgaris* och sandstarr *Carex arenaria*. Enligt bevarandeplanen kan torra hedar omvandlas till grässandhed, naturtyp 2330, om bevarandestatus förbättras genom ökad störning och utarmning av marker (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.14).

Uppgrävd sandblotta. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Backtimjan *Thymus serpyllum*, den rödlistade svartfläckiga blåvingens *Maculinea arion* värdväxt. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Vy över naturtyp 4030, torr hed. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Silikatgräsmarker: 6270

Dessa klassificeras som något näringsrikare sandmarker, här är trycket på marken lägre och grässvålen tätare. Backtimjan *Thymus serpyllum*, backnejlika *Dianthus deltoides*, fårsvingel *Festuca ovina*, borsttåtel *Corynephorus canescens*, hedblomster *Helichrysum arenarium* och rödven *Agrostis capillaris* är några förekommande arter. Dessa marker som vilar mot söder är särskilt värdefulla livsmiljöer för värmedyrkande insekter (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.14).

Resultatet från ett fordon som slitit upp jorden. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

En livsmiljö. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Vy över silikatgräsmarker, naturtyp 6270. Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Hoten om hävden upphör

Sandmarkerna största hot om hävden och markanvändningen upphör eller förändras är att markerna växer igen. De habitat och livsmiljöer som eftersträvas är de som uppstod av historisk markanvändning genom olika uppodlingsformer, träda och bete. Om hävden bara består av bete blir grässvålen tätare, vilket innebär att kompletterande åtgärder behövs för att bevara de öppna sandmarkerna. Den militära användningen avtog under några år, vilket också bidrog till igenväxning och utkonkurrerande av konkurrenssvaga växter som attraherar en viss typ av insekter (Rosquist 2018, s.11). Detta kan exemplifieras med naturtyperna 4330 och 6270, som typiska betesmarker är de beroende av hävd. Bevarandestatus för dessa naturtyper anses på flera håll inte vara fullgod inom Natura2000-området Revingehed då betestrycket är för lågt och långsam igenväxning pågår (Länsstyrelsen i Skåne 2018, s.14).

Kulturlandskapet

Bonden, odlingen och betet

Under 5000 år har vegetationen i Nordens södra landskap utsatts för återkommande störningsregimer i form av människans hävd, som är det beskrivande ordet för människans bruk av mark. Hävder förknippas ofta med traditionsenligt bruk av mark i form av odling och bete (Pålsson 1999, s.203). Sanden spelade en roll för att Revingeheds landskap skulle börja hävdas trots att jorden var näringsfattig. Sandmarkerna var nämligen lätta att hantera och etablera odling i, därav blev sandmarkerna bland de första att kultiveras och har sedan hållits öppna tack vare extensivt bete (Rosquist 2018, s.10).

Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Men det var också på grund av den sandiga jorden som Revingeheds tegar fick ligga i träda. Innan 1763 fanns skog som beskrevs som vacker med ett innehåll av ek-och bokbestånd, samt ett större bestånd av al. Dessvärre höggs de bort och de skogspartier som fanns kvar beskrevs som sura, och de öppna ytorna saknade vegetation som kunde binda sanden (Försvarmakten/Fortifikationsverket 2010 ss.15-17).

Det var inte ovanligt att markerna låg i träda upp till sex år. Markerna brukades som endera inägor som bestod av åker och äng, samt utmarkerna som gemensamt ägdes av by och där boskapen fick beta. Byarna var innan rationaliseringen centraliserade, med några enstaka utspridda torp. Utmarkerna benämndes även som fälad, vilket vittnar om betets betydelse i området. Utmarkerna försörjde en by, ibland flera, med virke och ved. Inägorna var således privata och vardera egendomen var uppdelade i tegar. Odlingsmarkerna delades i sin tur upp i vångar, som omgärdades av hägnader för att stänga ut boskapen. Denna gräns strukturerade och formade landskapet och användningen av det. Inom hägnaden organiserades odlingen efter systemet med trädor, vilket innebar att en by med tvåsåde hade två vångar, dvs. att ena vången odlades när den andra låg i träda. Det fanns även tresädesbyar hade tre vångar, då två brukades och en låg i träda. Det finns skriftlig information om Revinge by som hade

upp till fem vångar år 1763, och på flera håll behövde flera byar ändra från tvåsäte till tresäte. Odlingsintensiteten skiljde sig kraftigt i olika delar av fältet, då de sämsta jordarna inte kunde brukas under 12–18 år. Vissa delar brukades inte alls, då det fanns en fruktan av att plöjning skulle sprida sanden till omkringliggande åkrar (Försvarsmakten/Fortifikationsverket 2010, ss.15–16). Problemet med sandens drift förvärrades och för att motverka detta planterades sandbindande växter som tall *Pinus sylvestris* och den idag ansett invasiva vresrosen *Rosa rugosa*. Vresrosens starka rötter sträcker sig långt ner i jorden och konkurrerar ut de konkurrensvaga arterna som är typiska för sandmarker. Detta har lett till att antalet av de sandmarkskaraktäriserande arterna har minskat, för så väl flora och fauna. Den snabba igenväxningen försurar jorden, vilket öppnar upp för helt andra förhållanden och habitat (Blank och Svensson 2013, s.22).

Soldaten, heden och pansarvagnen

När sandmarkerna började anses som oproduktiva att odla planterades de med skog eller överläts till militären (Rosquist 2018, s.10). Militärens historia i Revingehed börjar år 1823, när det Södra Skånska Infanteriregementet förflyttades norrut från Veberöd till heden i Tvedöra. Det blev ytterligare en flytt inom fältet år 1887, från Tvedöra till nuvarande lägerplats på Revingehed. Innan hade jordbruket på Revingehed genomgått den rationalisering som spred ut gårdarna över fältet, de revs för att lämna utrymme till militären. vilket spår från gamla trädgårdar kan bevittna om. De militära verksamheterna bedrevs främst under sommarhalvåret, eftersom förläggningarna inte uppfyllde standarden för verksamhet under hela året. År 1928 förflyttades huvuddelen av verksamheten till Ystad, viss övningsverksamhet fortsatte dock på Revingehed (Försvarsmakten/Fortifikationsverket 2010, ss.9, 17).

Foto: Johanna Espegren Lindeberg

Under andra världskriget expanderades och moderniserades Revingeheds anläggningar. Mark i den nordöstra delen av Revingehed köptes in. Det militära området omfattade under 1940-talet ca 860 ha mark, som utökades till 1125 ha mark fram till år 1963 då den nya vapentekniken och krigsföringsstrategin krävde större övningsytor med skärpta krav och bestämmelser. Tidigare hade även civil mark använts men införandet av pansarfordon krävde specifika ytor för att de inte skulle

förstöra odlingsbar mark. Under år 1963 beslutade Riksdagen att mark skulle köpas in för att möjliggöra stridsövningar mellan två pansarbataljoner, vilket ledde till den största utvidgningen av området som kom att omfatta 4000 h a. Expansionen fortsatte under 30 år och idag är ägs och förvaltas 4500 h a av Fortifikationsverket och Försvarmakten (Försvarmakten/Fortifikationsverket 2010, s.9). Den Kungl. Maj:t deklarerade år 1965 att militära aktiviteter föregår rekreation och forskning, men att utrymme ges i den mån det är möjligt. De militära övningarna beskrivs att ta hänsyn till fåglars häckningsperiod, den öppna landskapsbilden och fornminnen (Försvarmakten/Fortifikationsverket 2010, ss.9–10).

1991 uttalade dåvarande regementschef för P7 enligt protokoll från Revingerådets ordinarie sammanträde, att landskapet ska underhållas för att tjäna sitt syfte som pansarövningsfält, och den militära verksamhet som primär bekräftades och att rekreation och forskning tillåts det utrymme som är möjligt utan att det skapar hinder. Den öppna landskapsbilden beskrivs då som viktig att bevara (Försvarmakten/Fortifikationsverket 2010, s.10). Samma år skickade Svenska Freds en rapport om militärens miljöförstöring till Försvarmaktens miljöansvarige. Problemet var dels att Försvarmakten då bestod av flera myndigheter, att det inte fanns en sådan profession inom någon av myndigheter och Försvarsstaben som Överbefälhavarens centrala myndighet var de som berörde naturvårdsfrågor i sitt samarbete med Fortifikationsförvaltningen. År 1994 blev Försvarmakten en samlad myndighet och Fortifikationsförvaltningen bytte namn till Fortifikationsverket, en särskild miljöavdelning bildades och varje förband tilldelades en miljöhandläggare för att överbygga skepsis mot miljöarbetet. Under 1990-talet utvecklades policyn ytterligare och beskrivs idag som en av myndighetens viktigaste frågor, vilket de kommunicerar ut med det myntade uttrycket för sitt miljöarbete: "Värt att försvara, värt att bevara" (Försvarmakten, u.å.).

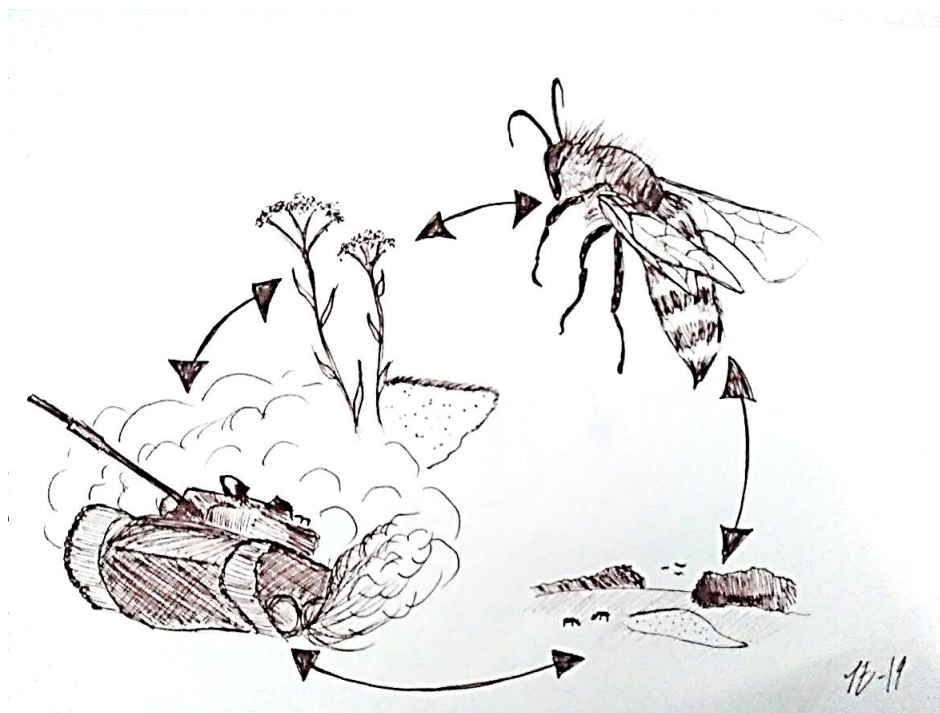

Illustration: Johanna Espegren Lindeberg (2019).

Del 2. Bevarandet av Revingeheds natur

Traditioner och föränderlighet

Revingehed är ett landskap i ständig förändring på grund av de störningsregimer som äger rum där, samtidigt är det i förändringen som den biologiska mångfalden kan bevaras och värderas som ett arv baserat på moderna värderingar. Enligt Yu Wang, seniora forskare inom arkitektur och planering vid NTNU i Trondheim är arvet är i sin tur en konstruktion som är skapt i kontrasten mellan dåtid och nutid, och det är först när människans livsstil moderniseras som en miljö kan betraktas som ett arv. (2016, s.325). Då livsstil och landskap är sammankopplat betraktas förändringarna i landskapets utifrån rådande ideal och åskådningar, vilket kan exemplifieras av hur industrialismen inte bar på en mjuk övergång mellan landskapets förändringar och människors livsstil. Med maskiner och utvecklad teknik uppstod flera revolutionerande genombrott vars förändringar de resulterade på samhällsnivå reflekteras i landskapet (Antrop 2005, s.23). Antrop har kategoriserat tre olika landskapsförändringar:

De traditionella landskapen som präglats av människornas sätt att leva innan industrialiseringen. Flera generationers bruk och hävd av landskapet ledde inte till några dramatiska förändringar i landskapet, och historien levde vidare genom människorna och deras berättelser. Antrop menar att denna livsstil skapade ett särskilt band mellan människa och land (2005, ss.23-25).

Den revolutionära tidsålderns landskap definieras av demografiska och geografiska förändringar som är en följd av den teknik som intensifierade bruket av mark, global handel och förändrad ekonomi. Nationaliseringen av länder centraliserade administrationen och makten, vilket också bidrog till växande städer. Från 1700-talet och framåt blev krigen större och mer ödeläggande än tidigare. På en generation kunde människan se sitt landskap förändras totalt, och historien om ett landskap blev svårare att arkivera i enkom människors minnen och muntliga berättelser (Antrop 2005, s.25).

Efter andra världskriget följdes de revolutionära landskapen av de post-moderna landskapen som karaktäriseras av att förändringar sker så snabbt att de knappt hinner noteras, dokumenteras och studeras innan nästa förändring sker. En visuell brytning mellan dåtid och nutid kan upplevas, då de nya landskapen läggs över de befintliga landskapen istället för att integreras med dem. Ur all mängd information som förändringarna innebär, är det svårt att selektera data för att göra ett urval (Antrop 2005, s.25).

Det traditionella landskapet Revingeheds egenskaper möjliggjorde militära aktiviteter, då miljöerna öppnades upp när marken blev hävd genom odling och bete. I den benämningen kan Revingehed betraktas som ett traditionellt landskap visuellt sett, om än påverkad av modern användning och som

inte kan identifieras av enbart traditionella livsstilar. Detta kan i sin tur skapa en motsättning i betraktandet av Revingehed och dess värden, då Wang likt Antrop menar att rurala landskap är resultatet av en lång samverkan mellan människa och miljö, det som utgör det traditionella landskapet (Antrop 2005, s.23; Wang 2016, s.319). Wang belyser dock varför bevarande av rurala landskap är av komplex karaktär, då det finns två motsättande strömningar av att bevara rurala landskap (2016, s.319):

En som blint förlitar sig på att bevara miljö genom att leva i den och stanna kvar/ återgå till en förgången traditionsbaserad livsstil.

Den andra som bevarar en miljö jämte att deras egna livsstilar moderniseras.

Dessa strömningar influerar också bevarandet av Revingeheds natur, då människans livsstil förutsätter dennes anknytning till landskapet, liksom dennes förhållningssätt till natur. Det finns gamla värderingar inom bevarandets idéhistoria som stärker övertygelsen om att bevarande av landskap grundar sig på en traditionell och ursprungligt sätt att leva på. Den västerländska uppfattningen om människans leverne i balans med naturen gestaltas genom trädgårdens frodighet, en idé som symboliserar människans ursprungsmiljö Eden. Landskapsgeografen och professor Kenneth Olwig, verksam vid SLU, poängterar detta genom att förklara hur berättelser i bibeln kopplar an människans leverne med en viss typ av miljö. Om människan lever i harmoni med naturen anses denne ha ett naturligt beteende som lämpar sig väl i en vacker miljö, medan en människa med avvikande beteende förvisas till att leva i torra karga miljöer som inte går att odla. Öknen har på så sätt blivit ett symboliskt landskap för människor som anses vara omoraliska (1996, ss.6–8). Dessa föreställningar lever nödvändigtvis inte upp till sina egna idéer. Revingehed är ett exempel på hur de öppna torra ytorna som orsakats av militären ironiskt nog skapat några av landskapets ansett höga naturvärden, unikt för Sverige. Det ska dock tas i beaktning att naturvärden i sin tur inte är givna av den fysiska naturen, utan som Olwig förklarar, är de konstruerade av samhället (Olwig 1996, s.2). I värderingen av värden händer det oförutsägbara, på grund av att den öppna heden inte ansågs särskilt lämpad för jordbruk och krävde långa trädor, och med sanden som refererar till den infertila öken, blev marken vald för att hysa militära aktiviteter och pansarfordon som bidrog till vad som idag betraktas som en ”biologisk hotspot”.

Värderingen av landskapets värden och det arv som anses vara värt att bevara, eller att återgå till, vilar i en betraktelse. Försvarmakten gör denna koppling i sin slogan för sitt miljöarbete ”Värt att försvara, värt att bevara” (Försvarmakten, u.å.). Försvarmakten är heller inte en aktör som sällan betraktas objektivt eller neutralt, vilket Woodward förklarar hur militära aktiviteter som innehåller dödligt och våldsamt innehåll, oavsett om det är för övning eller faktiska konfliktfyllda situationer, betraktas som destruktiva för miljön då de ändrar landskapets geomorfologi (Woodward 2014, ss.141-143). Det finns dock fler exempel än Revingehed där militära övningar bidragit till höga naturvärden. Under andra världskriget använde amerikanska styrkor området Rocky Mountain Arsenal i Colorado för militära övningar som omfattade kemiska vapen. Övningarna pågick under 40 år innan området övergavs. Trots de enorma mängderna markföroreningar som gjorde området till ett av de mest förorenade områdena i västvärlden, utvecklades det också till att bli ett av de områdena i USA med högst omfattning av vilt liv. Som Cronon belyser så ifrågasätter denna paradoxala plats om vad som anses naturligt eller onaturligt, vilket också bekräftas i beskrivningen av Rocky Mountain Arsenal: ”*The Nation’s Most Ironic Nature Park*” (Cronon 1996, s.57).

Dikotomi och motsägelser

Amerikan-kinesiske geografiprofessor Yi-Fu Tuan förklarar att tendensen av att systematiskt kategorisera objekt och fenomen som natur eller kultur beror på att människans förnimmelse av verkligheten baseras på motsägelser. Utifrån människans förnimmelse urskiljs segment genom att tilldela dem binära egenskaper, en process som omfattar alla sinnen. Utifrån dessa binära motsatser konstruerar människan en verklighet fylld med dikotomier som livet kan utgå ifrån, så som vatten och land, liv och död samt vi och dem. Detta påverkar även exempelvis den dimensionella uppfattningen av kosmologiska uppdelningen högt och lågt, där ett centrum skapas som stärker den och stärker den dikotomin (Tuan 1974, s.16). Utifrån denna konstruktion skapar människan en verklighet där denne är den centrala punkten, vilket också uttrycks i människans upplevelse av landskapet då rumsliga värderingar grundar sig i människans självcentrering i alla rumsliga sammanhang (Tuan 1974, s.26). En dualistiskt konstruerad verklighet som centrerar människan skapar förstås problem och människans upplevelse av verkligheten, vilket filosofen Michel Foucault beskrivit: *”Motsägelsen är illusionen om en enhet som döljer sig eller som döljs, den äger rum enbart i förskjutningen mellan det medvetna och det omedvetna, tanken och texten, idealitetens och uttryckets kontingens. I vilket fall som helst är det analysens plikt att så mycket som möjligt utplåna motsägelsen.”* (2002, ss.190-191).

Människans tendens att urskilja, selektera och värdera ting som anses vara av natur är ingen ny företeelse. Flera kulturer har byggts upp kring dyrkan och bevarande av natur, där växt – och djurarter helgats. Denna dyrkan har byggts upp kring ansvaret av att bevara natur och miljöer för framtida generationers leverne, och att enskilt ägande av mark inte är möjligt då flera arter samsas i en miljö utrymme. Det gäller dock inte den västerländska bevarandeideologin som av tradition reserverar utrymmen och ytor för att beskydda arter (Bridgewater, Arico & Scott 2007, s.99, Rosensweig 2003, s.7) Denna form av bevarande, samt de miljörörelser som uppmuntrar idén om att låta naturen växa fritt inom ett visst utrymme, har kritiserats av Olwig som menar att toppstyrning av ekologiska system är begränsande då ekosystem inte kan förutsättas av territoriella avgränsningar eftersom de inte är ett permanent tillstånd utan i ständigt i en dynamisk process (2017, s.60)

Även Germundsson belyser problematiken med natur-kultur dualistiskt bevarande av landskapet, något som konceptuellt existerat länge men som formulerades under 1960–1970-talet då miljön blev professionaliserad. Inom den akademiska traditionen särskiljs natur och kultur som endera naturvetenskapliga eller humaniora discipliner, vilket förstås tillämpas även på bevarande institutioner som Naturvårdsverket samt Riksantikvarieämbetet (Germundsson 2005, s.28–29). Uppdelningen har skapat en problematik för bevarande av miljöer som är kultiverade utifrån en hävd som ej överensstämmer med en nationell identitet, där somliga landskap och dess hävder anses som mer naturliga eftersom de anses överensstämma med nationens kultur av att leva och verka i en miljö. Den estetiska aspekten har skapat ett fokus kring de materiella värdena, men tack vare tillkomsten av Kulturresevat inkluderas även immateriella värden som är kulturhistoriska och sociala (Germundsson 2005, s.31). Revingehed på många sätt ett komplext landskap vars naturvärden uppmärksammas och

formuleras som biologisk mångfald. Dessa värden är dock beroende av landskapets kulturhistoria, och det kan te sig märkligt att det inte beskrivits som ett landskap med kulturell mångfald då det aktiverar och engagerar flera aktörer. Det som förutsätter mångfald är interaktionen mellan natur och kultur i en rumslighet, vilket också är viktigt för människans identitet då den grundar sig på en tolkning mellan de tre faktorerna (Bridgewater, Arico & Scott 2007, ss.100-101). Ett exempel på detta är den tidigare nämnda organisationen ARNA som med inspiration av militär markanvändning genomförde land art-projektet 'Broken kilometer' tillsammans med Länsstyrelsen Skåne och Fortifikationsverket.

Förstöra för att bevara

Miljöhistoriker Richard White hävdar att det finns två olika grupperingar inom den nutida miljörelsen. Den ena grupperingen utgår från människans förekomst i naturen som enbart destruktiv, och den andra hyllar människans kontakt med naturen om den baseras på ett traditionsbaserat bruk som odling (White 2016, s.171). Den senare grupperingens värderingar kopplar an till beskrivningen av det landskap som Antrop hänvisar som traditionellt, och som utgår från metoder som överensstämmer med idén om den moraliska människan (Antrop 2005, ss.23-25; Olwig 1996, ss.6-8).

Så hur blir betraktelsen av människans behandling av landskapets enkom destruktiv? När industrialiseringen inleddes förändrades både människans livsstil och livsmiljö, vilket upplevdes som en abrupt och osmidig övergång mellan två epoker (Antrop 2005, s.25). De maskiner som bidrog till det industrialiserade samhället ansågs distansera människan från naturen. Denna distans föraktades då den livsstil som innebar involvering med naturen via människans egna händer och djur också var den som bekräftade Guds absolutet och skapelse. Att maskinerna dessutom tillgängliggjorde kvinnors bruk av landskapet ansågs förgöra mannens stolta relation till naturen, vilket stärkte föreställningen av maskiner som en destruktiv och onaturlig kraft i naturen (White 2016, ss.180–181). Det finns dock historiska exempel på hur traditionellt och vad som anses vara moraliskt leverne inte alltid tett sig konstruktivt för landskapen, som när Revingeheds odlades för intensivt så att markerna utarmades och sandflykt uppstod.

Det ska tilläggas att sambandet mellan moral, människa och natur är av västerländsk karaktär. Miljöhistoriker och ekofeministen Carolyn Merchant berättar i sin artikel 'Re-inventing Eden, Western Culture as Recovery' om den amerikanska ursprungsbefolkningen Penobscotfolkets historia om hur de lärde sig att odla majs. Enligt myten drabbades stammen av en stor svält, vilket lett till att deras marker med grödor och vatten sinat. Då uppenbarade sig plötsligt en vacker kvinna som en ansedd man i stammen blev hänförd av, och de gifte sig. Hon bedrog dock sin man för en orm, en otrohet som blev upptäckt. För att lätta sin mans vrede och sorg lovade hon att återgälda honom med en gåva. För att få tillgång till gåvan skulle han först så ett gräsfrö som sedan skulle växa sig till ett

strå som skulle sno runt hennes ankel. Därefter skulle han mörda henne och släpa kroppen genom skogen tills allt kött lossnat från hennes skelett, för att slutligen begrava henne med grässtrået kvar runt hennes ankel. Efter att han gjort detta besökte kvinnan mannens drömmar, där hon lärde mannen att odla majs och tobak. Denna berättelse påvisar att moral och kunskap hänger nödvändigtvis inte ihop, men som Merchant poängterar har narrativet om Syndafallet och antikens idéer om den ordnade och civiliserade människan bidragit till föreställningen om den okunnige människan som omoralisk (1996, ss.132–133). En ytterligare intressant aspekt med denna historia är hur Penobscotfolket inte räds nya metoder om hur marken ska förvaltas, vilket Olwig hävdar att främmande metoder och inslag i landskapet beskrivs som en förlust av dess mångfald (2004, s.126). De värderingar som format den västerländska kulturens bevarandeideologi utifrån idén om Eden har givit upphov till att handlingar anses som endera bevarande eller destruktiva, vilket är en motsägelse som som kan upplevas som en konflikt i en situation som Revingehed, där natur bevaras genom ansett destruktiv förändring med maskiner. White menar dock att både destruktiva och konstruktiva hanteringar av miljöer leder till kunskap om landskapets natur, och att en användning kan vara både förstörande och bevarande på samma gång (White 2016, s.181). Ändå verkar det svårt att idén om Eden ska få utvidgas och inkludera nya metoder för bevarandet av natur och biologisk mångfald. White menar att allt arbete med mark knyter an människan till landskapet (även det arbete som innebär ansett destruktiva inslag) införskaffar kunskap om platsen och dess natur. White tillägger dock att den kunskap som tillkommer med människans bruk av marken inte nödvändigtvis leder till ett skydd av den (2016, ss.180–181).

Människans ingrepp i landskapet är ingen ny företeelse, inte heller dennes modifiering av naturens ekosystem. Under den neolitiska revolutionen började människan bryta upp stenar ur jorden för att kultivera jorden och bygga sig en permanent livsmiljö. Detta var en process pågick under mindre än 5000 år, och var början på människans modifierande av landskapets natur (Lefeuvre 2007, s.4). Det går dock att spåra hur människan medvetet modifierat landskapet redan för 10 000 år sedan, under Pleistocen. Genom studier har halterna från pollen och kol påvisat hur de tidigaste bosättarna på Nya Guinea använde sig av störningsregimer som bränder för att gynna vissa arters tillväxt (Bolvin et al. 2016, s.6389). Trots forntida historiska exempel på hur människans involverat sitt leverne med naturen återstår ännu en stagnerad idé om hur natur bevaras bäst genom att särskilja människan från den och exkludera all involvering. White förklarar hur denna bevarandeideologi härrör från den vita mannens ”upptäckt” och kolonialisering av Amerikas ”vilda orörda natur”, idéer som än idag föregår två decenniers akademiska studier om hur den amerikanska ursprungsbefolkningens faktiskt kultiverade det amerikanska landskapet som den europeiska kolonialisten beskrev som orört. Idéer om den orörda naturen och människans förtjänst att reservera den från sina egna handlingar har även influerat moderna västerländska miljörelser, vilka White kritiserar för att de genom dessa romantiserade och demoniserande attityder fördömer människans aktiviteter som endera destruktiva eller bevarande hantering i harmoni med naturen (White 2016, ss.175–176). Detta blir förstås problematiskt och det finns flera historiska exempel på att ursprungsbefolkningars hävd av marker dömts ut på felaktiga grunder. När Yosemite blev klassificerat som en nationalpark innebar de bevarande åtgärderna en våldsam historia. Yosemite’s ”orörda landskap” var kultiverat av

Ahwaneeche-stammar, vars hävd av mark genom eldning och bete skapat den landskapsbild som européerna aktade så högt. Dessa hävder matchade inte de europeiska kolonialisternas bild av den amerikanska orörda naturen, som skulle användas i deras konstruktionen av en nationell identitet. Militären tvångsförflyttade ursprungsbefolkningen och tog inte alls i beaktning att de eldade marken för att förebygga större bränder (Olwig 1996, ss.20,26).

I Sverige finns också en problematik kring bevarandet av natur i öppna landskap, i synnerhet de skånska öppna landskapen. När nationalromantikens bevarandeideologi formulerades i slutet av 1800-talet, tillskrevs de svenska landskapen egenskaper som skulle matcha idén om den svenska nationen och dess landskapsbild. Skåne identifierades som det öppna landskapet, vilket kontrasterade mot de ansett ursprungliga miljöerna, bestående av den skog som skulle få manifesteras den svenska naturen (Germundsson 2005, ss.23–26). En ytterligare aspekt till att nationalromantikens bevarandeideologi ej inkluderande skydd av öppna landskap var för att de öppna landskapen ansågs vara resultatet av nya tidens mekaniserade jordbruk, snarare än danska traditioners bruk och hävd av mark (Germundsson 2005, ss.27–28).

Ursprung och tillståndens förgänglighet

Inom den grekromerska filosofins åskådningar var begreppet kultur en beskrivning av det cykliska fenomen som utgår från ett världsligt tillstånd av ociviliserat kaos som människan civiliserar genom dennes ordnande av natur. Ordet natur härrör i sin tur från det latinska ordet "nascere", som betyder "att födas", och utgör en fundamental drivkraft för den cykliska utvecklingen av både människans civilisation och den natur denne ordnar. Inom denna cykel utgick allt från ett autentiskt ursprungligt tillstånd som ting föds från och vars cykliska existens ständigt går tillbaka till. Denna åskådning om att människans civiliserade utveckling genom ordnande av en kaotisk natur påverkar den västerländska bevarandefilosofin än idag, framförallt idén om ett autentiskt ursprungligt tillstånd som allt börjar om ifrån (Merchant 1996, s.138). Detta kan bekräftas i de begrepp som används inom terminologin för bevarande:

"Bevara: vidmakthålla (ngt) i ursprungligt skick genom åtgärder mot nedbrytande krafter" (NE, u.å.).

"Restaurering: (av *restaurera*, ytterst av latin *restau'ro*'återställa', 'återuppbygga'; 'förnya'), inom *arkitekturen* verksamhet vars huvudsyfte är att återställa en byggnad i ett tidigare skick. Restaureringen kan innehålla moment som reparation av skador, renovering (avlägsnande av smuts, bättrande av sliten puts och målning m.m. utan att ändra utseendet i övrigt), konservering, dvs. säkrande mot förstörelse, komplettering av delar samt återställande av funktionsduglighet, vilket kan innebära förändringar, t.ex. av en kyrkobyggnads inredning efter nya" (NE, u.å.).

Utifrån Nationalencyklopedins definitioner innebär det att det finns en idé om ett ursprungligt tillstånd som vidmakthålls med åtgärder som motverkar nedbrytande krafter, vilket sker genom att återställa och att konservera. Begreppen är dock något begränsande: När Revingeheds sandmarker restaurerades

inom projektet Sand Life var det för att återskapa och återställa de rödlistade arternas livsmiljöer som gått förlorade på grund av igenväxning, ett förlopp som hade fortgått om det inte varit för de insatta störningsregimerna (Rosquist 2018, ss.4–5). Dessa åtgärder anses i Revingeheds fall vara bevarande, där de eftersträvade ursprung och tillstånd är de naturtyper som upprättats inom ramen för Natura2000. Paradoxen med de restaureringar som sker genom hävder som eldning och uppgrävning är att de i sig kan också betraktas som nedbrytande krafter, men också som föränderliga och bevarande. Ett tillstånd bryts ned för att övergå till idén om det ursprungliga tillståndet, och ett sådant fall begränsar begreppen varandra. Inom det engelska språket finns termen 'Conservation', som innebär att bevarande sker i synergi med politiskt och socialt klimat (Bridgewater, Arico & Scott 2007, s.100). 'Conservation' översätts till svenskans "bevara", men är ej synonymt med "konservering" som betyder att något bevaras utifrån ett autentiskt ursprung. Det svenska ordet bevara behandlas dock ofta som konserverande (NE, u.å.). På så vis kan bevarande genom förändring betraktas som något motsägelsefullt, vilket innebär att den kontextuella dynamik som bevarande innebär inte rymms inom svenska begrepp men däremot i engelskans 'Conservation'. Med naturtyperna eftersträvas alltså ett specifikt tillstånd som naturen restaureras tillbaka till, ett sätt att ordna natur för att uppnå ett av människan önskat habitat. Detta tillstånd är dock inte heller mer än en idé, vilket den franske arkitekten Eugène Viollet-le-Duc uttalat sig om: *"The term Restoration and the thing itself are both modern. To restore a building is not to preserve it, to repair, or to rebuild it, it is to reinstate it in a condition of completeness which may never have existed at any given time"* (Wang 2016, s.321).

Avslutande reflektioner och slutsatser

Om ett autentiskt ursprung har formulerats, vilka tankar och idéer har formulerat de värden som anses rymmas inom det tillståndet? Olwig har poängterat att inga naturvärden i landskapet är givna utav den fysiska naturen utan är kulturellt konstruerade (1996, s.2). För att förstå landskapet och dess naturvärden bör alltså den kultur som präglat landskapet angripas utifrån flera olika discipliner, då landskapet inte är ett bestämt objekt som kan behandlas med särskilda bestämda metoder. Men liksom ett landskap och dess värden är inte vetenskapliga discipliner givna, utan är konstruerad från sin samtid och som människan bygger vidare sin historia på (Olwig 2004, s.117). Det innebär att det inte heller finns enkom ett narrativ eller arv i landskapet att bevara, och betraktelsen av en historia kan förändras. Således är bevarande av natur i alla högst grad en kulturell företeelse samt en process där landskapsarkitekten måste inta olika dynamiska perspektiv och vara förmögen att skifta mellan olika discipliners analyser av ett landskaps värden, förstå historien och idéerna som format dessa discipliner samt att inte hantera dem som motsägelsefulla fenomen. Ett bevarande av Revingeheds natur och biologiska mångfald främjas av de kulturella utbyten som vågar lämna moraliska värderingar om människans involvering med natur, och istället se landskapets för dess egna processer även då moralen av vissa aktiviteter som givit upphov till vissa värden kan ifrågasättas och diskuteras. Detta bör också gälla de aktiviteter som romantiserar människans förhållande till natur. Exemplet med

upprättandet av amerikanska nationalparker påvisar också hur kolonialistens upptäckt och rekreation var en appropriering som förhöjde ett visst sätt att involvera sig med natur genom att fördöma och moralisera andras livsstilar och levnadssätt i landskapet.

Landskapsarkitektens analyserande och ifrågasättande position krävs, då betraktandet av landskapet ständigt väcker nya frågor. I frågeställningen ”Vad innebär bevarande av Revingeheds värden idag” kan flertalet frågor i efterhand adderas, såsom vad bevarande som handling innebär, vilka idéer och tankeströmningar som påverkar synen på bevarandet av just de värden som behandlas i uppsatsen och varför ska något bevaras överhuvudtaget, vilken position har människan i den frågan? Vilket ursprung och tillstånd ska bevaras, och är landskapsarkitektens verkliga moralisk i sin bedömning av landskapets värden samt de processer som givit upphov till dem? Förhoppningsvis kan landskapsarkitekten förekomma risken med att betrakta landskapet som en illusion full av motsägelser där kultur befinner sig i ständig konflikt med natur, och genom analysens plikt utplåna dem. Våra landskap är i ständig förändring och i ständig konflikt, inte bara i sitt fysiska uttryck utan även hur människan uppfattar, förnimmer och upplever det vilket reflekteras i människan önskan om hur miljöer och dess värden ska bevaras. Landskapsarkitektens interdisciplinära förmåga att analysera landskapet är en stor tillgång för att förstå den samverkan som pågår mellan kulturella och naturliga processer.

Landskap är också resultat av geopolitiska processer och sambandet mellan aktörer som verkar på platsen. Detta exemplifieras utmärkt i Rachel Woodwards definition av ett militärt landskap:

”Military landscapes are spaces and places where the marks of military imperatives are manifest in material form, and which can be read in order to understand the workings of such imperatives. By understanding how militarism operates as a social force across space, we develop the basis for better-informed social debates about the extent to which civil society may wish to express its support, rejection, acquiescence or denial of the military activities undertaken in its name” (2014, s.149).

Revingehed som ett militärt landskap är således under global påverkan av såväl militära som miljöpolitiska krafter, och på platsen har mötet mellan dessa krafter manifesterats i den naturvård som Länsstyrelsen i Skåne upprättat genom Sand Life samt i samarbetet med ARNA. Ett bevarande av Revingeheds natur och biologisk mångfald främjas av kulturella utbyten, något som inte är en modern företeelse utan påbörjades redan när människan tog beslutet att bosätta sig i området för att odla marken, vilket öppnade landskapet och därmed de militära aktiviteter som utmanar synen på bevarande av natur genom att exkludera människan, och istället inkludera kulturella möten för bevarandet av unik natur i föränderliga landskap. *“The process and management in past traditional landscapes and the manifold relations people have towards the perceivable environment and the symbolic meaning it generates, offer valuable knowledge for more sustainable planning and management for future landscapes”* (Antrop 2005, s.21).

Foto: Johanna Espegren Lindeberg (2019)

Referenser

Antrop, Marc (2005). Why Landscapes of the Past Are Important for the Future.

Landscape and Urban Planning, 01/2005, Vol.70(1-2), pp.21-34. DOI:

<http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.002>

ARNA (u.å.) 'Broken Kilometer' Tillgänglig: https://www.arna.nu/broken_kilometer.html [2019-06-09]

Blank, Sofia och Svensson, Mikael (red.) (2013). *Artinriktad naturvård*. Uppsala: ArtDatabanken

SLU. Tillgänglig: [https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-var-](https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-var-verksamhet/publikationer/11.-artinriktad-naturvard/artinriktad_naturvard.pdf)

[verksamhet/publikationer/11.-artinriktad-naturvard/artinriktad_naturvard.pdf](https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-var-verksamhet/publikationer/11.-artinriktad-naturvard/artinriktad_naturvard.pdf) [2019-07-10]

Boivin, Nicole L et al. (2016) Ecological Consequences of Human Niche Construction: Examining Long-Term Anthropogenic Shaping of Global Species Distributions.

Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 07 June 2016,

Vol.113(23), pp.6388-96. DOI: 10.1073/pnas.1525200113

Bridgewater, Peter, Arico, Salvatore & Scott, John (2007). Biological Diversity and Cultural Diversity: The Heritage of Nature and Culture Through The Looking Glass of Multilateral

Agreements. In: Howard, Peter and Papayannis, Thymio. (Ed). *Natural Heritage – At the interface of Nature and Culture*. New York: Routledge, pp.98-112

Cronon, William (1996). The trouble with wilderness; or, getting back to the wrong nature. In:

Cronon, William (Ed.). *Uncommon Ground: Rethinking the human place in nature*. W. W. Norton & Company: New York, pp. 69-90

Emanuelsson, Urban, Nordell, Olle, & Elfman, Peter (2002). *Det skånska kulturlandskapet*. 2., omarbetad upplaga. Lund: Naturskyddsföreningen i Skåne

Flinck, Maria (2013). *Historiska trädgårdar – Att bevara ett föränderligt kulturarv*. Halmstad: Bulls Graphic

Fortifikationsverket (2018) *Exemplet Revingehed*. Tillgänglig:

<https://www.fortifikationsverket.se/fastighetsforvaltning/fastighetsbestand/ovnings-och-skjutfalt/exemplet-revingehed/> [2019-05-29]

Fortifikationsverket (u.å.) *Stor konst på Revingehed*. Tillgänglig:

<https://www.fortifikationsverket.se/nyheter/stor-konst-pa-revingehed/> [2019-06-09]

Foucault, Michel (1969) *Vetandets arkeologi*. 2002. Lund: Arkiv Förlag

Försvarsmakten/Fortifikationsverket (2010). *Revingheds Övningsfält - Övnings - och miljöanpassad*

skötselplan (ÖMAS). Tillgänglig: [https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/3-organisation-](https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/3-organisation-forband/p7/sodra-skanska-regementet/omas_revingehed_100201.pdf)

[forband/p7/sodra-skanska-regementet/omas_revingehed_100201.pdf](https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/3-organisation-forband/p7/sodra-skanska-regementet/omas_revingehed_100201.pdf) [2019-05-23]

Försvarsmakten (u.å.) *Så formades försvarets miljöarbete*. Tillgänglig:

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/var-historia/artiklar/sa-formades-forsvarets-miljoarbete/> [2019-08-06]

Germundsson, Tomas (2005) Regional Cultural Heritage versus National Heritage in Scania's Disputed National Landscape. *International Journal of Heritage Studies*, 01 January 2005, Vol.11(1), pp. 21-37. DOI: 10.1080/13527250500036791

Lefveubre, Jean Claude (2007). Natural World Heritage: A New Approach To Intergrate Research And Management. In: Howard, Peter and Papayannis, Thymio. (Ed). *Natural Heritage – At the interface of Nature and Culture*. New York: Routledge, pp. 43-57

Länsstyrelsen i Skåne (2018) *Bevarandeplan för Natura2000-området Revingefältet SE0430113*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2c30d6f167c5e8e7c01bbc/1545331695823/Revingef%C3%A4ltet%20bevarandeplan.pdf> [2019-05-23]

Merchant, Carolyn (1996). Reinventing Eden: Western Culture as Recovery Narrative. In: Cronon, William (Ed.). *Uncommon Ground: Rethinking the human place in nature*. W. W. Norton & Company Inc: New York, pp. 132-159

I *Nationalencyklopedin*. Bevåra. Tillgänglig: Nationalencyklopedin [2019-08-04]

I *Nationalencyklopedin*. Konservera. Tillgänglig: Nationalencyklopedin [2019-08-04]

I *Nationalencyklopedin*. Restaurera. Tillgänglig: Nationalencyklopedin [2019-08-04]

Naturvårdsverket (2019). *Vad är Natura2000?* Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Natura-2000/> [2019-07-22]

Olwig, Kenneth. R (1996). Reinventing Common Nature: Yosemite and Mt. Rushmore – A Meandering Tale of a Double Nature. In: Cronon, William (Ed.). *Uncommon Ground: Rethinking the human place in nature*. W. W. Norton & Company Inc: New York, pp. 379-408.

Olwig, Kenneth. R (2004). A theoretically reflexive approach to the historical aspects of multifunctionality in landscapes: Opposing views. In: Brandt, Jesper & Vejre, Henrik (Ed.). *Multifunctional landscapes Volume 1, Theory, Values and History*. Southampton: WIT Press, pp. 115-135.

Olwig, Kenneth R. (2017) Geese, Elves and the Duplicitous, “Diabolical” Landscaped Space of Reactionary-Modernism: The Cases of Holgersson, Hägerstrand, and Lorenz. *GeoHumanities* 3(1), pp. 41-64. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/2373566X.2016.1245108>

Påhlsson, Lars (red.) (1999). *Markanvändningsformer och vegetationstyper i nordiska odlingslandskap*. (TemaNord 1999:555) Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet

Reiter, Ola (red.) (2007). *Det skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landsskapsperspektiv* (Skåne i utveckling, 2007:10). Malmö: Länsstyrelsen i Skåne. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c8440272691a/1528230362341/Det%20sk%C3%A5nska%20landsbygdsprogrammet.pdf> [2019-07-15]

Rosquist, Gabrielle (2018). *Life Projektet Sand Life - Layman's report Sand Life (NAT/SE/849), Restaurering av sandiga habitat i södra Sverige* (2018:20). Malmö: Länsstyrelsen i Skåne

Sand Life (u.å.). *Revingefältet*. Tillgänglig: http://sandlife.se/?page_id=65 [2019-05-31]

Tyler, Torbjörn et al. (2018). Climate Warming and Land-use Changes Drive Broad-scale Floristic Changes in Southern Sweden. *Global Change Biology*, June 2018, Vol.24(6), pp.2607-2621. DOI: 10.1111/gcb.14031

Tuan, Yi-Fu (1974). *Topophilia – A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall

Wang, Yu (2016). A Sustainable Approach for Post-Disaster Rehabilitation of Rural Heritage Settlements. *Sustainable Development*, September 2016, Vol.24 (5), pp. 319-329. DOI: 10.1002/sd.1632

White, Richard (1996). “Are You an Environmentalist or Do You Work for a Living?” In: Cronon, William (Ed.). *Uncommon Ground: Rethinking the human place in nature*. W. W. Norton & Company Inc: New York, pp. 171-185

Woodward, Rachel (2014) Looking at military landscapes: Definitions and approaches. In: Bellais Renaud (Ed.). *The evolving Boundaries of Defence: An assessment of Recent Shifts in Defence Activities Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development*, Volume 23. Emerald publishing limited, pp. 139-153